

356.33:355.721

ODRAZ VÝVOJA A VÝSTAVBY VOJENSKEJ ZDRAVOTNÍCKEJ SLUŽBY VO VOJENSKEJ NEMOCNICI V BRATISLAVE V ROKOCH 1945—1955

Plk. v zálohe MUDr. Ján LÁNGOŠ, CSc., plk. v zálohe MUDr. Ladislav DOHNÁNY

V bratislavskej posádke sa vojenská nemocnica zriadila koncom 18. storočia. Bola umiestnená pri kostole sv. Jána (obr. 1) na mieste terajšej Kancelárie Slovenskej národnej rady. Bu-

dovu tejto nemocnice zbúrali a na jej mieste postavili Župný dom Bratislavskej župy. Nemocnica sa presťahovala začiatkom 19. storočia na Bratislavský hrad do tzv. špitálskeho krídla budov hradného komplexu (obr. 2). Bolo to však len prechodné riešenie, pretože nemocnica mala skôr charakter vojenskej ošetrovne.

Tretia lokalizácia vojenskej nemocnice bola v budove letného sídla uhorských primasov v Bratislave (obr. 3) na Fürstenallee (teraz Úrad vlády SSR na Gottwaldovom námestí). Po vyhnaní Turkov z Uhorska tento letný palác stratil pre katolícku cirkev význam a koncom 19. storočia ho kúpila štátna správa za mierny poplatok a zriadila sa v ňom vojenská nemocnica [Kaiserliches und Königliches Militärspital; Császári és királyi katonakórház].

Nemocnica mala pôvodne dve oddelenia, a to interné a chirurgické. Neskôr sa utvorili ďalšie, ktoré počas prvej svetovej vojny mali dôležitú úlohu v bratislavskom vojenskom zdravotníctve.

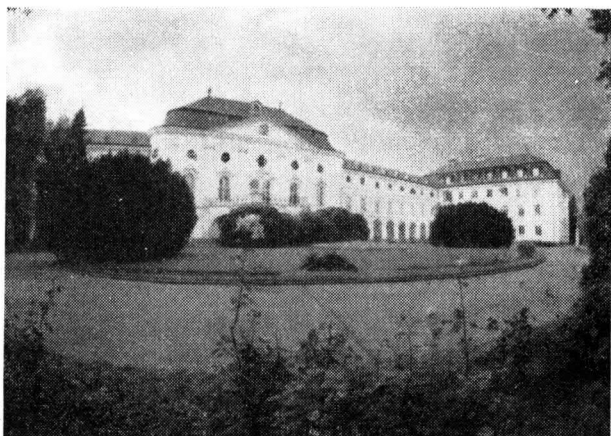
Pri vzniku Československej republiky roku 1918 bratislavskú vojenskú nemocnicu prevza-

Obr. 1. Župný dom v Bratislave a kostol sv. Jána (teraz Kancelária Slovenskej národnej rady)

Obr. 2. Bratislavský hrad, v popredí špitálske krídlo

*Obr. 3. Letné sídlo uhorských primasov
(teraz Úrad vlády SSR)*

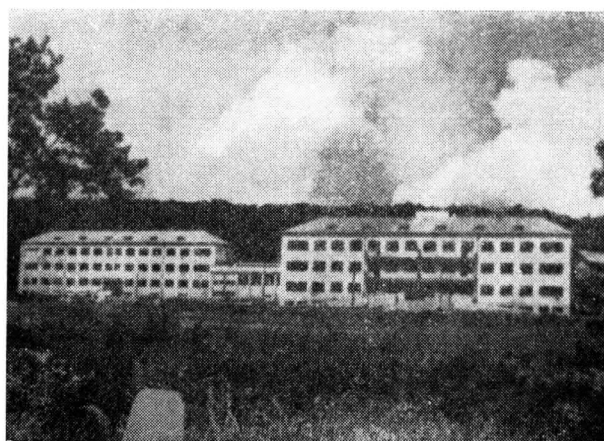

Obr. 4. Škola na Lazaretskej ulici (teraz Duklianskej)

la zdravotnícka služba Československej armády. Prepustili sa uhorské kádre a nahradili ich vlastnými pracovníkmi. Nemocnica sa nazývala Divízna nemocnica 9 v Bratislave a jej prvým veliteľom sa stal plk. zdrav. MUDr. Hradský.

Divíziu nemocnicu 9 roku 1939 po rozbití Československej republiky premenovali na Vojenskú nemocnicu 1 Bratislava.

V apríli 1940 premiestnili vojenskú nemocnicu do jednoposchodovej školskej budovy na Lazaretskej (teraz Duklianskej) ulici (obr. 4). Čoskoro sa však ukázalo, že ide o nevhodné a pre nemocničnú prevádzku nevyhovujúce umiestnenie. Situácia sa napokon vyriešila tak, že vojenská nemocnica roku 1942 dostala vtedajšie ešte nedokončené budovy domu dôchodcov pri Červenom moste v Bratislave (obr. 5) a tu sa nemocničná prevádzka okamžite začala. V hlavnej budove umiestnili veliteľstvo, in-

*Obr. 5. Budovy vojenskej nemocnice pri Červenom moste
z r. 1942*

terné, očné, zubné oddelenie, rtg a vojenskú lekáreň. V jeho suteréne bolo uzavreté oddelenie. Parazitologické, sérologické a biochemické laboratórne oddelenie sa etablovalo v malej budove vzdalenej asi 50 m od hlavného komplexu budov (dnešný OHEO). Pri vchode do nemocnice bola umiestnená strážnica.

Roku 1942 pripojili k tejto nemocnici bývalú židovskú nemocnicu nachádzajúcu sa na Šulekovej ulici (obr. 6). Tu sa etablovalo depandantné chirurgické oddelenie, ktoré sa roku 1945 krátko pred príchodom Červenej armády likvidovalo. V opustenej nemocnici Červená armáda okamžite zriadila transfúznú stanicu (obr. 7). Bratislavskí občania sem hŕfne prichádzali darovať krv pre vojakov Červenej armády.

Začiatkom apríla 1945 boli budovy Vojenskej nemocnice 1 vyludnené. Zdravotnícky personál, pacienti, ale aj obyvatelia štvrte Patrónka sa ukrývali v podzemných krytoch vybudovaných vo svahu vŕška, tesne za chirurgickým oddelením. Išlo o tri podzemné priestory tvaru T. Jedna miestnosť bola pripravená ako operačnopreväzová sála, druhá ako lôžkové oddelenie pre operovaných a chorých a tretia pre

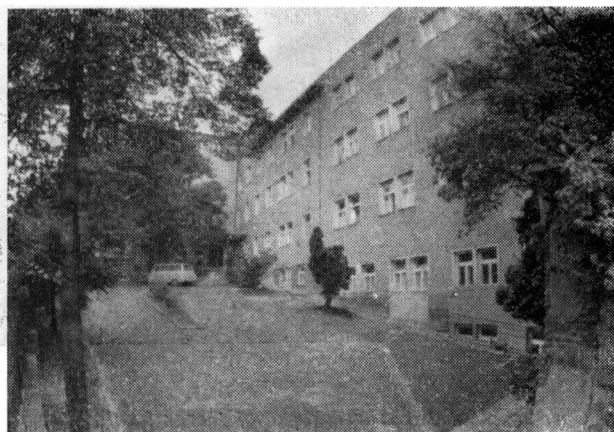
ambulantnú činnosť. V operačnej sále tejto improvizovanej nemocnice pplk. MUDr. Dohnány vykonával dve väčšie operácie (splenektómiu a tracheotómiu).

Dňa 4. apríla 1945 v ranných hodinách prišli do vojenskej nemocnice prví vojaci Červenej armády z lesa pri Červenom moste. O deviatej hodine pred vchody do krytov nastúpili všetci obyvatelia podzemnej nemocnice, aby červeno-armejci preverili ich totožnosť a prezreli podzemné priestory.

Počas bojov o Bratislavu vo vojenskej nemocnici neboli mŕtvi ani ranení zo zamestnancov a pacientov nemocnice.

Budova vojenskej nemocnice okrem menších škôd zostala zachovaná. Zariadenie jednotlivých oddelení, obväzový materiál, liečivá, lôžkoviny boli čiastočne poškodené a rozobrané ustupujúcimi jednotkami.

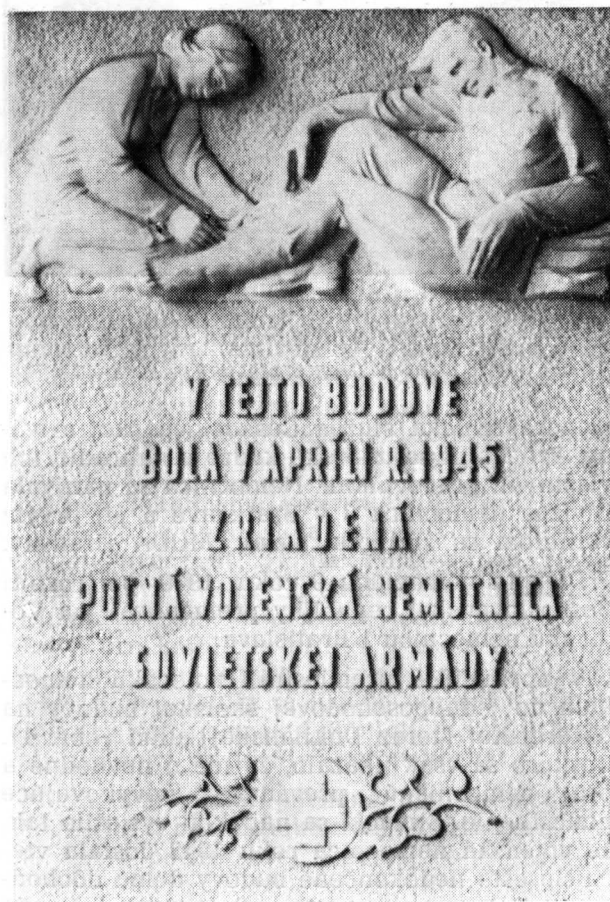
Budova chirurgického oddelenia a kinosála boli ihneď uvoľnené pre ranených a chorých vojakov Červenej armády. Pre Čs. vojenskú nemocnicu zostala v prevádzke budova, kde bolo umiestnené veliteľstvo a ďalšie oddelenia nemocnice. 158 ľahkých pacientov a rekonvalescentov prepustil veliteľ nemocnice cez posádkové veliteľstvo na zdravotnú dovolenku (1).

Obr. 6. Nemocnica na Šulekovej ulici

Obr. 7. Tabuľa na budove nemocnice na Šulekovej ulici

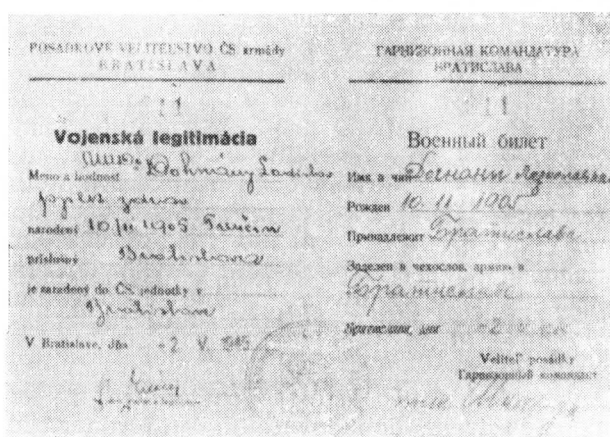

Obr. 8. Tabuľa na budove Vojenskej nemocnice v Bratislave

Prvý kontakt príslušníkov vojenskej nemocnice s príslušníkmi Červenej armády nebol oficiálny, ale zato srdečný. Vojaci Červenej armády po krátkom občerstvení v nemocnici pokračovali v bojovej činnosti.

Počet ranených a chorých príslušníkov Červenej armády sa zvyšoval, takže Červená armáda postupne obsadila všetky priestory vojenskej nemocnice a utvorila sa Poľná nemocnica Červenej armády (obr. 8).

Zakrátko po oslobodení Bratislavy Červenou armádou takmer všetci lekári Vojenskej nemocnice 1 vstúpili do Československej armády a dostali legitímácie (obr. 9). Všetci civilní za-

Obr. 9. Vojenská legitimácia z r. 1945

mestnanci vojenskej nemocnice sa prihlásili do služieb Československej armády, a tak sa zachovala kontinuita zdravotníckej pomoci pre hospitalizovaných pacientov.

Veliteľstvo vojenskej nemocnice pre narastajúci počet ranených a chorých vojakov Červenej armády muselo uvoľniť priestory nemocnice a pre Československú armádu zabezpečilo provizórnu nemocnicu na Nedbalovej ulici (obr. 10). Etablovala sa v dvoch budovách ško-

Obr. 10. Škola Uršulínok na Nedbalovej ulici

ly Uršulínok. V jednej, pomerne modernej budove bolo dievčenské gymnázium a v druhej, staršej budove, boli triedy pre nižšie ročníky. Čoskoro sa v nej rozvinula čulá liečebná činnosť. Prevažnú časť pacientov tvorili ranení a chorí z poslednej fázy vojenských operácií alebo zajatci ošetrení v rôznych iných nemocniciach a napokon odoslaní do Československej vojenskej nemocnice v Bratislave. Pacienti boli väčšinou vo veľmi zlom fyzickom stave. Ich zdravotný stav sa len pomaly zlepšoval, lebo okrem základnej choroby a ťažkých zranení trpeli podvýživou, stratou krvi, boli zoslabnutí a mali depresívne stavy.

Dobrá liečebná starostlivosť a pocit vnútorného uspokojenia zo skončenia vojny znásobi- la ich sily a mnohí po zlepšení zdravotného stavu alebo uzdravení v pomerne krátkom čase opúšťali vojenskú nemocnicu.

Začiatkom jesene bolo potrebné uvoľniť školské budovy na Nedbalovej ulici pre výuku žiakov. Poľná nemocnica Červenej armády nemohla byť vyprázdnená, lebo v nej ostávalo mnoho ranených a chorých vojakov Červenej armády, ktorí neboli schopní odsunu a vyžadovali dlhú náročnú liečebnú starostlivosť. Povereník sociálnej starostlivosti s. Kozmala rozhodol, že chorí a ranení červenoarmejci budú premiestnení do nemocnice Robotníckej sociálnej poisťovne na Raneysovej (teraz Bezručovej) ulici v Bratislave (obr. 11).

Obr. 11. Robotnícka sociálna poisťovňa na Raneysovej (teraz Bezručovej) ulici

Poľná nemocnica Červenej armády v jeseni 1945 sa vysťahovala z komplexu nemocničných budov pri Červenom moste, čo umožnilo, aby sa Československá vojenská nemocnica z Nedbalovej ulice vrátila do pôvodnej lokality. Presťahovanie sa uskutočnilo pomerne rýchlo, pretože zo školských miestností sa odstránil bežný nemocničný nábytok, navyše v školských budovách neboli etablované rozsiahlejšie diagnostické a liečebné zariadenia. Začiatkom októbra 1945 vojenská nemocnica pri Červenom moste bola schopná začať svoju ambulantnú a hospitalizačnú prevádzku.

Odvtedy sa začala budovať bratislavská vojenská nemocnica Československej armády v terajšej lokalite. Prvé práce sa týkali orga-

nizácie zdravotníckych kádrov pre jednotlivé úseky nemocnice, vybavenie nemocnice zdravotníckymi potrebami a zabezpečenia plynulého chodu nemocničnej prevádzky. Vojenská nemocnica na staronovom mieste dostala názov Vojenská nemocnica 13. Mala štyri lôžkové oddelenia — interné spolu s infekčným a zabezpečovacím a chirurgické, ktoré mali po 70 lôžkoch. Ďalšie dve oddelenia — očné a krčné — mali 15 a 25 lôžok. Tri ambulantné oddelenia — röntgenové, zubné a centrálné vyšetrovacie laboratória — nemali samostatnú lôžkovú časť. Lekáreň pracovala pre potreby nemocnice, ale pripravovala aj lieky pre civilných pacientov, o čom svedčí doklad, v ktorom lekárne poukazuje 27 638,20 Kčs za odpredané lieky [2]. V budove, v ktorej je teraz umiestnený 2. okružový hygienicko-epidemiologický oddiel, boli etablované oddelenia bakteriologické, sérologické a biochemické. Pracovali nielen pre vojenskú nemocnicu, ale pre celý spád veliteľstva 4. oblasti (VO 4).

Hlavnou úlohou vedúcich jednotlivých oddelení bolo vybudovať oddelenia tak, aby boli schopné začať po odbornej a vojenskej stránke prevádzku. Túto úlohu rýchlo a zodpovedne splnili, na čom mali veľký podiel jednotliví náčelníci oddelení, ktorí okrem malých výnimok boli dôstojníci zdravotníctva z povolania, iniciatívni a vzdelaní lekári. Všetci náčelníci oddelení dopĺňali svoje oddelenia prístrojmi a zdravotníckym materiálom pre diagnostické a liečebné účely. Súčasne s budovaním odborných oddelení formovali sa aj zdravotnícke kádre nemocnice. Podľa výkazu z 1. októbra 1945 funkciu vedúcich odborných oddelení vykonávali aktívni dôstojníci zdravotníctva a jeden lekár záložník. Veliteľom nemocnice bol major zdrav. služby MUDr. Tibor Rival, náčelníkom chirurgického oddelenia pplk. MUDr. Pavel Mráz, interného oddelenia major MUDr. Ignác Cachovan, očného oddelenia nadporučík MUDr. Peter Šimko, krčného oddelenia poručík v zálohe MUDr. Ivan Chodák, rtg oddelenia kapitán MUDr. Ján Kušnír, lekárne major PhMr. Ľudovít Schultheis, zubného oddelenia kapitán MUDr. Jozef Krajčovič a bakteriologického oddelenia podplukovník MUDr. Pavel Trusík.

Do budovania nemocničnej prevádzky sa veľmi aktívne zapojili civilní zamestnanci vojenskej správy. S nesmiernou obetavosťou pracovali na rekonštrukcii poškodených objektov nielen na vlastnom pracovisku, ale zúčastňovali sa na brigádnických prácach v okolitých obciach a pri rekonštrukcii budov a skladov v dunajskom prístave.

Rok 1946 sa stal významným medzníkom pre odborársku a politickú angažovanosť civilných zamestnancov nemocnice. Predtým civilní pracovníci vojenskej správy nesmeli zakladať odborové alebo politické organizácie, hoci mnohí prejavovali záujem o takúto činnosť. Takéto

tendencie boli aj v iných nemocniciach Československej armády, pretože Vojenská nemocnica 1 Praha roku 1946 predložila návrh závodnej rady na systematizáciu služobného odevu pre ošetrovateľský personál [3]. Vo Vojenskej nemocnici 13 bola založená odborová organizácia v máji 1946 so súhlasom súdruha V. Šalgoti, terajšieho predsedu Slovenskej národnej rady. Bol zvolený výbor ROH, ktorého predsedom sa stal Ondrej Chrena, strojník a kurič v nemocnici a tajomníkom Jozef Rehulka, administratívny pracovník. Počet členov ROH 1. júla 1946 bol 54 civilných zamestnancov. Program a ciele organizácie boli pracovné brigády pri úprave areálu nemocnice, kultúrne krúžky, špeciálne kurzy, ako jazykový, šitie a podobne.

Podľa správy prednostu 6. oddelenia MNO, ktorý vykonal inšpekciu útvarov a ústavov VO 4, Vojenská nemocnica 13 bola umiestnená v nových budovách civilnej zdravotníckej inštitúcie, ktorá nahrádzala bývalú vojenskú nemocnicu [4]. Jej priestormi a pozemkami disponoval nedisponovala vojenská správa. Preto generál MUDr. Ján Paškan, ako náčelník zdravotníckej služby VO 4, roku 1945 podal návrh na vyvlastnenie objektov a pozemkov pre Vojenskú nemocnicu 13 v Bratislave pri Červenom moste [5].

V správe z inšpekcie sa konštatovalo, že nemocnicu treba dobudovať. Chýbalo venerické, neurologické a psychiatrické oddelenie. V nemocnici bol nedostatok odborného lekárskeho personálu. Súčasne tu boli umiestnení politickí väzni, ktorých sa navrhovalo odsunúť do zariadení Ministerstva vnútra.

Uzavreté oddelenie sa nachádzalo v suteréne pod chirurgickým oddelením a bolo zrušené až roku 1951 [6].

Roku 1947 sa zriadilo v suteréne hlavnej budovy infekčné oddelenie s 15 posteľami. Jeho náčelníkom sa stal pplk. MUDr. Cachovan, náčelník interného oddelenia. Zriadenie infekčného oddelenia vyplynulo z potreby izolovať pacientov s infekčnými chorobami, aby sa predišlo epidémii medzi vojakmi. V rokoch 1945 až 1946 sa v Bratislave nevyskytla medzi vojakmi epidémia infekčnej choroby. Solitárne prípady infekčných ochorení odôvodňovali potrebu izolácie.

Civilní zamestnanci vojenskej nemocnice v marci 1948 založili organizáciu komunistickej strany ako súčasť mestskej organizácie komunistickej strany pri 9. okrese v Bratislave (Patrónka) a mala 64 členov. Jej predsedníčkou bola Katarína Vašková, zdravotná sestra krčného oddelenia. Organizácia združovala civilných zamestnancov a bola rozpustená po tom, čo príslušníci armády založili novú organizáciu komunistickej strany v októbri 1948. Výbor potom podľa vlastného výberu prijal do KSČ členov strany z radov civilných zamestnancov.

Zatiaľ čo vojenské lekárske kádre boli stabilizované, v ošetrovateľskej službe nastali určité medzery. Prevažnú časť ošetrovateľskej činnosti v nemocnici spočiatku vykonávali vojaci základnej služby z rotы pomocného zdravotníctva, ktorá bola zrušená roku 1950. Vojaci boli ubytovaní v drevených barákoch, ktoré boli odstránené po zrušení rotы, a na ich mieste boli postavené sklady. Tieto kádre bolo treba nahradit' civilnými zdravotníkmi. Pri náboře najväčšie ťažkosti boli s ubytovaním ošetrovateľiek, pre ktoré vojenská nemocnica nemala vhodné priestory. Tento nedostatok bol nakoniec vyriešený výstavbou jednoposchodovej budovy — „slobodárne“ v areáli nemocnice, ktorú dali do užívania roku 1953. Boli tu ubytovaní slobodní civilní pracovníci a päť rodín zamestnancov vojenskej nemocnice.

Vojenská nemocnica pri Červenom moste nebola pôvodne budovaná ako účelová stavba. Pri rozširovaní prevádzok nemocnice nemala vhodné priestory na uskladnenie technického, proviantného, výstrojného, ale najmä zdravotníckeho materiálu. Podobné nedostatky boli aj v automobilovej službe, lebo nemala garáže, autoopravovňu a sklady pre pohonné hmoty. Roku 1952 prideliло MNO financie na výstavbu skladov a remíz pre Vojenskú nemocnicu 13 (7). Začiatkom roka 1954 sa začalo s výstavbou dvoch jednoposchodových budov, ktoré mali slúžiť ako augmentačné skladiská pre materiálne zásobovanie nemocnice, dopravu a údržbu.

Na oddeleniach nemocnice sa občas prerušila dodávka elektrického prúdu, čo sťažovalo prácu najmä pri operáciách. Na odstránenie takýchto nepredvídaných porúch sa inštalovalo v operačných priestoroch chirurgického, očného a krčného oddelenia núdzové osvetlenie, ktoré bolo napojené na agregát.

Dalšia zmena v organizácii nemocnice sa týkala zriadenia neurologického oddelenia. Bolo etablované v suterénnych priestoroch budovy A, ktoré do roku 1954 slúžili ako infekčné oddelenie. Bolo tam 12 lôžok a vedením oddelenia bol poverený kapitán MUDr. Koschkery. Neurologické oddelenie otvorili 15. mája 1955 a náčelníkom sa stal MUDr. Augustín Lipčík.

V prvých rokoch Vojenská nemocnica 13 v Bratislave nemala užší kontakt so zdravotníckymi službami socialistických štátov. S lekármi Sovietskej armády, ktorá mala pevne organizovanú zdravotnícku službu a obrovské skúsenosti z poskytovania zdravotníckej pomoci počas Veľkej vlasteneckej vojny, niektorí lekári nadviazali osobné kontakty. Skupina sovietskych vojenských lekárov na čele s generálom zdrav. služby MUDr. Jelanským mala na Slovensku i v Bratislave viacero odborných prednášok, najmä z traumatológie. S touto skupinou bol v užšom kontakte plk. MUDr. Pavel Mráz, náčelník chirurgického oddelenia, ktorý ich skúsenosti z Veľkej vlasteneckej vojny prenášal na domáce pracovisko.

Roku 1949 niektorí dôstojníci vojenskej nemocnice (MUDr. Ján Paškan, MUDr. Samo Šimko) navštívili Sovietsky zväz a po návrate odprednášali viacero prednášok o ZSSR. Spolupráca s armádami socialistických štátov sa začala rozvíjať až keď Február vytvoril pre túto činnosť priaznivejšie podmienky. Prvé kontakty sa nadviazali s maďarskou armádou, rozvíjali sa však viac po odborárskej linke ako po vojensko-zdravotníckej.

Na žiadosť MNO Dekanát Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave navrhol roku 1946 do vojenského zdravotníckeho zboru týchto odborníkov: prof. MUDr. Jaroslava Sumbala — interný obor, prof. MUDr. Jána Červeňanského — ortopédia, prof. MUDr. Františka Šveca — farmakológia a prof. MUDr. Vojtecha Muchu — hygiena (8).

Spolupráca s civilným zdravotníctvom nemala pevnejší základ, pretože vojenské aj civilné zdravotnícke orgány budovali svoje zdravotnícke zariadenia nezávisle od seba. Príležitostná výpomoc vo forme vzájomnej priateľskej pomoci sa dôsledne zachovávala medzi vojenskou nemocnicou a všetkými bratislavskými klinikami, liečebnými a výskumnými ústavmi. Po roku 1948 pracovníci vojenskej nemocnice v duchu vojenskej politiky KSČ „Ľud s armádou — armáda s ľudom“ brigádnickou formou pomáhali civilnému zdravotníctvu tým, že preberali zdravotnícky patronát nad niektorými bratislavskými závodmi a tvoriacimi sa jednotnými roľníckymi družstvami v okolí Bratislavy. Patronátne družby dodnes jestvujú s Dopravným podnikom mesta Bratislavy a s JRD Modra.

Veľmi úzka spolupráca sa vytvorila aj medzi vojenskou nemocnicou a zdravotníckou službou Československých štátnych železníc. Hoci ČSD mali v Bratislave dobre vybudované ambulantné služby pre Východnú dráhu, predsa s nemocničným liečením, najmä na chirurgickom a internom oddelení, mali veľké problémy. Vojenská nemocnica ochotne pomohla zdravotníckej službe ČSD tým, že hospitalizovala zamestnancov ČSD. Takto poskytovaná výpomoc dostala pevnejšiu väzbu, kde na oddeleniach nemocnice vyčlenili pre železničiarov určitý počet lôžok. Zdravotníctvo ČSD prideliло kolektív lekárov a sestry, ktorí pracovali vo vojenskej nemocnici. Tak vojenská nemocnica prevzala hospitalizačnú starostlivosť aj o modrú armádu.

Február 1948 mal veľký vplyv na vývoj zdravotníckej služby ČSLA (9). Roku 1950 sa ČSLA reorganizovala a aj v zdravotníckej službe nastali pozoruhodné zmeny. Po ukončení druhej svetovej vojny bol vo Vojenskej nemocnici v Bratislave, podobne ako aj v ostatných vojenských nemocniciach Československej armády, veľký nedostatok odborných kádrov. Príčiny a návrh na riešenie nedostatkov vypracoval generál MUDr. Jozef Škvařil, náčelník Hlavnej zdravotnej správy MNO (10). Roku 1950, keď

sa výkonný výbor KSČ uzniesol dobudovať armádu, riešil sa chronický nedostatok kádrov náborom a povolaním lekárov na dlhodobé cvičenia podľa § 39 [11, 12, 13].

Zdravotná správa predložila roku 1951 návrh na reorganizáciu zdravotníckej služby u útvarov, divízií a vyšších veliteľstiev a vo vojenských nemocniciach. V Posádkovej nemocnici Bratislava bola osamostatnená funkcia náčelníka nemocnice (dovtedy ju vykonával náčelník chirurgického oddelenia), boli rozšírené počty lekárov dôstojníkov z povolania aj civilných zamestnancov. Okrem veliteľstva bolo do organizácie vojenskej nemocnice včlenené vnútorné, chirurgické, ORL, zubné, očné, rtg, kožné, rekonvalescentné oddelenie a centrálné zdravotnícke laboratórium [14].

Odborné povinnosti v nemocnici narastali. Do liečebnopreventívnej starostlivosti boli pridelení príslušníci pohraničnej stráže [15], príslušníci Zboru národnej bezpečnosti [16], vojnoví a vojenski poškodení a ich rodinní príslušníci [17] a vojaci civilnej obrany Ministerstva vnútra [18].

Zavedením nových predpisov, budovaním armády podľa vzoru Sovietskej armády a doplnením kádrov sa zásadne zmenil charakter ČSLA. Z bývalej apolitickej armády sa budovala triedna. Začala sa politická výchova vojakov, neskôr aj civilných zamestnancov [19]. Ustanovila sa riadna činnosť ČSM [20, 21] a rozbehla sa socialistická súťaž. Príslušníci Vojenskej nemocnice v Bratislave patrili medzi prvých súťažiacich zdravotníkov v armáde. Už roku 1953 boli vyhlásené výsledky socialistickej súťaže v nemocnici. Za najlepší kolektív bol vyhlásený kolektív interného oddelenia a proviantného zásobovania. Titul vzorný pracovník získali dvaja lekári, piati administratívni pracovníci, traja údržbári, štyria pomocní pracovníci a dvaja kuchári [22].

Roku 1952 sa začalo rozvíjať vynálezecké a zlepšovateľské hnutie [23, 24]. Prvá konferencia sa konala v ÚVN Praha roku 1952 [25]. Druhá konferencia roku 1954 [27], na ktorej sa konštatovalo, že po počiatočnom prešľapovaní na mieste sa zlepšovateľské hnutie rozvinulo na masovom základe [26].

Zvýšenie počtu odborných zdravotníckych kádrov umožnilo podstatne zmeniť výchovu a zlepšiť starostlivosť o zdravie príslušníkov armády. Vo výcvikovom roku 1953–1954 bola organizovaná výuka v presne časovo stanovených termínoch pre politickú a vojenskoodbornú pripravenosť [28]. Ďalšie vzdelávanie vojenských lekárov riešila zdravotná správa smernicou vydanou roku 1954 [29].

Vo vojenských nemocniciach sa už roku 1951 zriadili oddelenia telovýchovného lekárstva [30, 31]. Vo Vojenskej nemocnici Bratislava bol iba jeden z mladších lekárov interného od-

delenia poverený vedením športovej poradne [32].

Zlepšenie starostlivosti o zdravie vojakov znamenalo zriadenie komisií vojenskej lekárskej posudkovej služby [33]. Vojenski lekári nemocníc navštevovali útvary v spáde nemocnice, aby priblížili zdravotnícku starostlivosť vojskám [34]. Znamenalo to aj dobrú pomoc útvarym lekárom, keďže funkciu hlavných lekárov vtedy vykonávali väčšinou ešte lekári absolventi.

Zdravotná služba ČSLA sa po roku 1948 začala budovať podľa vzoru Sovietskej armády. Je samozrejmé, že nemohla byť dobudovaná v rozpätí niekoľkých rokov. Narážalo to na otázku získania kvalifikovaných kádrov a zvyšujúce sa nároky na kvalitu odbornej starostlivosti. Všetky opatrenia však znamenali kvalitatívny obrat v politickej a odbornovojenskej pripravenosti zdravotníckych kádrov oproti stavu pred rokom 1951.

Záver

Desaťročné obdobie vo vývoji a výstavbe zdravotníckej služby vo Vojenskej nemocnici v Bratislave možno rozdeliť na dva obsahovo odlišné časové úseky. Od roku 1945 do roku 1951 sa nemocnica rekonštruovala a začala sa normalizácia liečebnopreventívnej služby. Všetky práce spojené s rekonštrukciou boli robené s nadšením a nasadením všetkých síl, pretože ľudia sa čo najskôr chceli vrátiť do mierového života. Výsledky tejto aktivity sa prejavili v tom, že 6 rokov po vojne už boli zahladené stopy po nej.

Február 1948 vytvoril predpoklady pre zásadný obrat vo výstavbe zdravotníckej služby ČSLA. V rokoch 1951–1955 sa začala budovať armáda ako triedny mocenský nástroj. KSČ a ľud jej venovali patričnú pozornosť. Bola doplnená triedno uvedomelými veliteľskými a odbornými kádrami, začala sa marxisticko-leninská výchova všetkých príslušníkov armády. Vo Vojenskej nemocnici v Bratislave boli dobudované doplnkové priestory (slobodáreň, sklady, garáže), doplnený zdravotnícky investičný materiál, ale najmä zlepšená kadrová naplnenosť. Súčasne ideologická výchova umožnila formovať nového, socialisticky uvedomelého vojaka a civilného zamestnanca.

Súhrn

V práci sa stručne uvádza história Vojenskej nemocnice v Bratislave pred rokom 1945. Jej ďalší rozvoj v rokoch 1945–1955, ako zdravotníckeho zariadenia ČSLA, prebiehal v dvoch rozdielnych etapách, ktorých predelom boli udalosti vo februári 1948.

Literatúra

1. Stav zdravotníckeho personálu vo Vojenskej nemocnici Bratislava. Vojenský historický archív (VHA) — Fond MNO/VI. Nespracované.
2. Vojenské lekárne 4. oblasti — výkazy peňazí prijatých za liečivá. VHA — Fond MNO/VI, Š. 14, č. 1109/48.
3. Služební oděv pro ošetrovatelský personál — systemizace. VHA — Fond MNO/VI, Š. 1008, č. 1217/46.
4. Hygienické poměry a situace zdrav. služby VO 4. VHA — Fond MNO/VI, Š. 1024, č. 12309/46.
5. Vyvlastnenie objektov a pozemkov Vojenskej nemocnice 13 Bratislava pri Červenom moste. VHA — Fond MNO/VI, Š. 195, č. 44871/45.
6. Ošetrování vojenských vězňů ve vojenských nemocnicích — pokyny. VHA — Fond MNO/VI, Š. 449, č. 01060/51.
7. Požadavek na stavební investice. VHA — Fond MNO/VI, Š. 248, č. 012202/52.
8. Vojenský zdravotnícky poradný zbor — menovanie riadnych občianskych členov. VHA — Fond MNO/VI, Š. 1016, č. 4876/46.
9. DOHNAL, F.: Vliv Února 1948 na vývoj poválečné vojenské zdravotnické služby. Voj. zdrav. listy, 52, 1983, č. 2, s. 84—88.
10. Vojenští lékaři z povolání, správa o situaci a návrhy na řešení nedostatků. VHA — Fond MNO/VI, Š. 2, č. 42558/50.
11. Povolání lékařů na dlouhodobé vojenské cvičení podle § 39 Br. zák. v r. 1953 — žádost. VHA — Fond MNO/VI, Š. 243, č. 0023101/52.
12. Rozbor min. národní obrany k vykonání náboru občanských lékařů za účelem doplnění důstojníků zdravotnictví z povolání. VHA — Fond MNO/VI, Š. 321, č. 02271/53.
13. Povolání lékařů na výjimečné vojenské cvičení podle § 39 Br. zák. v r. 1953 — žádost. VHA — Fond MNO/VI, Š. 327, č. 004184/53.
14. Reorganizace zdrav. služby. VHA — Fond GŠ — OMS, sign. 94¹, 7, 1951.
15. Příslušníci pohraniční stráže a vnitřní stráže — začlenění do vojenské nemocniční péče. VHA — Fond MNO/VI, Š. 252, č. 025620/52.
16. Poskytování léčební péče příslušníků SNB ve vojenských nemocnicích. VHA — Fond MNO/VI, Š. 252, č. 023398/52.
17. Pokyny k vykonání vládního nařízení č. 51/52 Sb., o poskytování preventivní a léčebné péče vojenským a vojnovým poškozcům a ich rodinným příslušníkům. VHA — Fond MNO/VI, Š. 475, č. 16829/52.
18. Vojáci CO, ministerstva vnitra, začlenění do vojenské nemocniční péče. VHA — Fond MNO/VI, Š. 554, č. 010581/55.
19. Politické školení občanských zaměstnanců vojenské správy. VHA — Fond MNO/VI, Š. 597, č. 05292/52.
20. Směrnice předsednictva ÚV ČSM o práci Československého svazu mládeže v armádě. VHA — Fond HPS 28⁴, č. 557/51.
21. Zavedení evidence útvarových skupin ČSM v armádě. VHA — Fond HPS 69², č. 01673/51.
22. Soutěže ve vojenských léčebných ústavech v roce 1953 — výsledky prvního předběžného hodnocení. VHA — Fond MNO/VI, Š. 321, č. 001959/53.
23. Návrh na reorganizaci vynálezecké a zlepšovatelské péče. VHA — Fond HPS, sign. 85¹, 1951.
24. Zlepšovací návrhy. VHA — Fond MNO/VI, Š. 449, č. 336/80600/51.
25. Zápis z první konference zlepšovatelů zdrav. služby. VHA — Fond MNO/VI, Š. 244, č. 027839/52.
26. Masové rozvíjení zlepšovatelské činnosti v armádě — zajištění nařízení náčelníka HPS. VHA — Fond HPS, sign. 80², č. 2933/1952.
27. Druhá konference zlepšovatelů — úlohy vyplývající pro náčelníky a jejich ZVP. VHA — Fond MNO/VI, Š. 410, č. 7748/54.
28. Směrnice pro přípravu ve vojenských nemocnicích ve výcvikovém roce 1953/54. VHA — Fond MNO/VI, Š. 327, č. 04307/53.
29. Odborná výchova vojenských lékařů — směrnice. VHA — Fond MNO/VI, Š. 402, č. 05506/54.
30. Organizace tělovýchovného lékařství v armádě. VHA — Fond MNO/VI, Š. 449, č. 051/51.
31. Vojenská tělovýchovná lékařská stanice. VHA — Fond MNO/VI, Š. 252, č. 06280/51.
32. Sběrní arch ze stanic. VHA — Fond MNO/VI, Š. 252, č. 022137/52.
33. Vojenská lékařská posudková služba — zřízení. VHA — Fond MNO/VI, Š. 253, č. 024150/1952.
34. Konzultativní výjezdy nemocničních odborníků k útvarům spádu vojenských nemocnic. VHA — Fond MNO/VI, Š. 327, č. 04275/53.